

# Vokal uslublarini o'qitishda psixologik yondashuvlarning ahamiyati

Dilbar Maxmutovna Berdixanova  
Buxoro Xalqaro universiteti

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada vokal uslublarini o'qitishda psixologik yondashuvlarning ahamiyati ilmiy-nazariy va metodik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda vokal ijrochilik jarayonining psixologik omillar bilan uzviy bog'liqligi, talabaning emotsional holati, motivatsiyasi, o'ziga ishonchi va individual xususiyatlarining vokal uslubni egallashga ta'siri yoritiladi. Psixologik yondashuvlarga asoslangan ta'lim vokal texnikani shakllantirish, sahna madaniyati va ijodiy interpretatsiyani rivojlantirishda muhim omil sifatida asoslanadi. Maqolada shaxsga yo'naltirilgan, reflektiv, motivatsion va emotsional-regulyativ metodlarning vokal ta'limdagi samaradorligi ko'rsatib beriladi. Tadqiqot natijalari psixologik yondashuvlar vokal uslublarini o'qitishda ta'lim samaradorligini oshirishi, talabaning ijodiy salohiyatini ochishi va professional vokal ijrochilikni shakllantirishga xizmat qilishini tasdiqlaydi.

**Kalit so'zlar:** vokal uslublari, psixologik yondashuv, vokal pedagogika, motivatsiya, emotsional holat, individual farqlar, sahna psixologiyasi, refleksiya, ijodiy tafakkur, ta'lim samaradorligi

## The importance of psychological approaches in teaching vocal styles

Dilbar Makhmutovna Berdikhanova  
Bukhara International University

**Abstract:** This article analyzes the importance of psychological approaches in teaching vocal styles from a scientific, theoretical and methodological perspective. The study highlights the inextricable link between the vocal performance process and psychological factors, the influence of the student's emotional state, motivation, self-confidence and individual characteristics on the acquisition of a vocal style. Education based on psychological approaches is justified as an important factor in the formation of vocal technique, the development of stage culture and creative interpretation. The article shows the effectiveness of person-oriented, reflective, motivational and emotional-regulatory methods in vocal education. The results of the study confirm that psychological approaches in teaching vocal styles increase the effectiveness of

education, reveal the creative potential of the student and serve to form professional vocal performance.

**Keywords:** vocal styles, psychological approach, vocal pedagogy, motivation, emotional state, individual differences, stage psychology, reflection, creative thinking, educational effectiveness

Kirish. Vokal san'ati insonning ichki dunyosi, emotsional holati va ruhiy kechinmalari bilan chambarchas bog'liq bo'lgan san'at turidir. Har bir vokal ijrochi o'z ovozi orqali nafaqat musiqiy ohangni, balki ma'no, his-tuyg'u va obrazni tinglovchiga yetkazadi. Shu bois vokal uslublarini o'rgatish jarayoni faqat texnik mashqlar bilan cheklanmay, talabning psixologik holatini chuqur hisobga olishni talab etadi.

Zamonaviy vokal pedagogikasida psixologik yondashuvlar ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida qaralmoqda. Talabning sahna qo'rquvi, o'ziga ishonchsizligi, motivatsiya darajasi va emotsional barqarorligi vokal uslubni o'zlashtirish tezligi va sifati bilan bevosita bog'liq. Ayniqsa, turli vokal uslublar - akademik, milliy, estrada yoki xalqona ijro texnikalarini o'rgatishda psixologik moslashuv muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi vokal uslublarini o'qitishda psixologik yondashuvlarning nazariy asoslarini yoritish, ularning pedagogik va metodik imkoniyatlarini tahlil qilish hamda vokal ta'lim samaradorligini oshirishdagi rolini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

#### Asosiy qism

##### 1. Vokal uslublari va psixologik omillarning o'zaro bog'liqligi

Vokal uslublari o'ziga xos texnik, ifodaviy va emotsional talablarga ega. Masalan, akademik vokalda intizom, ovozni qat'iy nazorat qilish va barqarorlik muhim bo'lsa, milliy yoki estrada vokalida erkinlik, emotsional ifoda va improvizatsiya muhim o'rin tutadi. Ushbu farqlar talabning psixologik xususiyatlari bilan uyg'unlashgandagina samarali natija beradi.

Talabning temperament turi, emotsional sezgirligi va ichki motivatsiyasi vokal uslubni tanlash va o'zlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli vokal pedagog talabning ruhiy holatini kuzatib, unga mos pedagogik strategiyani tanlashi zarur.

##### 2. Psixologik yondashuvlarning nazariy asoslari

Psixologik yondashuvlar shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, gumanistik pedagogika va musiqiy psixologiya nazariyalariga asoslanadi. Ushbu nazariyalarga ko'ra, talaba ta'lim jarayonining markazida bo'lib, uning ichki ehtiyojlari, qiziqishlari va his-tuyg'ulari inobatga olinadi.

Nazariy jihatdan vokal ta'limdagi psixologik yondashuvlar quyidagi tamoyillarga tayanadi:

- talabaning individual psixologik xususiyatlarini hisobga olish;
- ijobiy emotsional muhit yaratish;
- motivatsiyani qo'llab-quvvatlash;
- refleksiya va o'z-o'zini baholash;
- ijodiy erkinlikni ta'minlash.

### 3. Psixologik yondashuvlarga asoslangan metodlar

#### 3.1. Motivatsion metodlar

Talabani vokal uslubga bo'lgan qiziqishini oshirish uchun rag'batlantirish, muvaffaqiyatni e'tirof etish va ijodiy maqsadlar qo'yish metodlari qo'llaniladi. Bu usullar talabani ichki motivatsiyasini kuchaytiradi.

#### 3.2. Emotsional-regulyativ metodlar

Nafas mashqlari, relaksatsiya va konsentratsiya texnikalari orqali talabani emotsional holati barqarorlashtiriladi. Bu metodlar sahna qo'rquvini kamaytirishda ayniqsa samaralidir.

#### 3.3. Reflektiv metodlar

Mashg'ulot yakunida talaba o'z ijrosini, his-tuyg'ularini va rivojlanish jarayonini tahlil qiladi. Refleksiya vokal uslubni ongli ravishda egallashga yordam beradi.

#### 3.4. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv

Har bir talaba bilan individual ishlash, unga mos vokal uslubni tanlash va bosqichma-bosqich murakkablashtirish psixologik qulaylikni ta'minlaydi.

### 4. Psixologik yondashuvlarning vokal uslubni o'zlashtirishdagi samaradorligi

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlangan talaba vokal mashg'ulotlarda faolroq bo'ladi, xatolardan qo'rqmaydi va ijodiy tashabbus ko'rsatadi. Bu esa vokal uslubni tezroq va sifatliroq o'zlashtirishga olib keladi.

Shuningdek, psixologik yondashuv talabani sahna madaniyatini rivojlantiradi, ijro jarayonida ichki erkinlikni ta'minlaydi va ijodiy interpretatsiyani boyitadi.

Vokal uslubni o'zlashtirish jarayoni nafaqat texnik mahoratni, balki ijodiy tafakkur, estetik did va psixologik barqarorlikni ham talab qiladigan murakkab pedagogik faoliyatdir. Ushbu jarayonning samaradorligi ko'plab omillarga, jumladan, talabani individual ovoz xususiyatlariga, motivatsiyasiga, pedagogik metodlarga, mashg'ulotlarning tashkil etilishiga va psixologik muhitga bog'liq. Samarali vokal ta'limni tashkil etish pedagogik innovatsiyalar, interaktiv metodlar va individual yondashuvlar bilan chambarchas bog'liq.

Vokal uslubni o'zlashtirish samaradorligi birinchi navbatda talabani ovoz imkoniyatlarini to'g'ri aniqlash va shu asosda mashg'ulotlarni tashkil etishga bog'liqdir. Diagnostik metodlar yordamida talabani diapazon, tembr, ovoz kuchi va nafas olish xususiyatlari aniqlanadi. Ushbu ma'lumotlar pedagogga individual mashqlar tizimini ishlab chiqish imkonini beradi. Differensial mashqlar usuli orqali har

bir talabaning tabiiy imkoniyatlariga mos mashqlar tanlanadi, bu esa vokal texnikani barqaror va sog'lom rivojlantirishga yordam beradi. Masalan, past tembrli talaba bilan rezonansni kuchaytirishga qaratilgan mashqlar bajarilsa, baland va kuchli ovozli talaba bilan tovushni nazorat qilish va intonatsiyani aniqlashtirishga yo'naltirilgan mashqlar qo'llaniladi.

Samaradorlikni oshirishda audio-video tahlil metodining roli katta. Talaba o'z ijrosini yozib, pedagog bilan birgalikda tahlil qiladi. Bu metod o'z-o'zini nazorat qilish, xatolarni aniqlash va ularni bartaraf etish imkonini beradi. Shu bilan birga reflektiv metodlar ham ijrochilik ko'nikmalarini chuqur o'zlashtirishga xizmat qiladi: talaba mashg'ulot yakunida o'z ijrosini, emotsional holatini va rivojlanish jarayonini tahlil qiladi. Bu nafaqat texnik ko'nikmalarni, balki ijodiy tafakkurni ham rivojlantiradi.

Psixologik yondashuvlar vokal uslubni o'zlashtirish samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Talabaning motivatsiyasi, sahna qo'rquvi, o'ziga ishonchi va emotsional barqarorligi o'qitish jarayonida bevosita ta'sir qiladi. Motivatsion metodlar talabaning ichki rag'batini oshiradi, muvaffaqiyatni e'tirof etish va ijodiy maqsadlar qo'yish orqali uning faoliyatini kuchaytiradi. Emotsional-regulyativ metodlar esa nafas mashqlari, relaksatsiya va konsentratsiya texnikalari yordamida sahnadagi stressni kamaytiradi va ovoz sifatini yaxshilaydi.

Vokal uslubni o'zlashtirish samaradorligi shuningdek pedagogik strategiyalar va mashg'ulotlar mazmuniga bog'liq. Talaba bilan individual ishlash, mashqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish, interaktiv mashg'ulotlar va texnologiyalarni qo'llash jarayonning sifatini oshiradi. Masalan, multimediya resurslar yordamida talaba turli uslublarni tinglab, to'g'ri imitatsiya qilish va ijro texnikasini yaxshilash imkoniga ega bo'ladi. Shuningdek, guruhi bilan ishlash orqali o'zaro tajriba almashish va ijodiy raqobat uslublarni tezroq o'zlashtirishga yordam beradi.

Samaradorlikni baholash jarayonida natijaviy ko'rsatkichlar, jumladan, texnik aniqlik, intonatsiya, frazalash, emotsional ifoda va ijro madaniyati inobatga olinadi. Ovoz xususiyatlariga mos mashqlar, refleksiya, audio-video tahlil va psixologik qo'llab-quvvatlash kombinatsiyasi talabaning ijodiy va texnik rivojlanishini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, individual yondashuv talabaning o'z ovozi anglashiga yordam beradi va sahnadagi erkinlikni ta'minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, vokal uslubni o'zlashtirish samaradorligi pedagogik, psixologik va metodik omillar uyg'unligiga bog'liq. Individual ovoz xususiyatlariga moslashgan mashqlar, audio-video tahlil, refleksiya, motivatsion va emotsional metodlar uyg'unligi vokal ta'lim sifatini sezilarli darajada oshiradi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar va innovatsion metodlar yordamida talabaning ijodiy salohiyati ochiladi, ovoz imkoniyatlari rivojlantiriladi va professional vokal ijrochilikni shakllantirishga xizmat qiladi.

## 5. Amaliyotda yuzaga keladigan muammolar

Psixologik yondashuvlarni qo'llash pedagogdan yuqori kasbiy va psixologik tayyorgarlikni talab qiladi. Talabalar sonining ko'pligi va mashg'ulot vaqtining cheklanganligi individual ishlashni qiyinlashtirishi mumkin. Biroq zamonaviy metodlar va texnologiyalar bu muammolarni qisman bartaraf etishga yordam beradi.

Xulosa. Vokal uslublarini o'qitishda psixologik yondashuvlar ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Ushbu yondashuvlar orqali talabaning individual psixologik xususiyatlari inobatga olinadi, motivatsiyasi kuchayadi va ijodiy salohiyati ochiladi. Motivatsion, emotsional-regulyativ va reflektiv metodlarning uyg'unligi vokal uslubni chuqur va ongli o'zlashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, psixologik yondashuvlarga asoslangan vokal ta'lim zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishi bo'lib, u professional, ijodkor va emotsional jihatdan barqaror vokal ijrochilarni tayyorlash uchun mustahkam ilmiy-metodik asos yaratadi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. КБ Холиков. Структура физических упражнений на уроках музыки. Scientific progress 2 (3), 1060-1067
2. КБ Холиков. Математический подход к построению музыки разные условия модели построения. Science and Education 4 (2), 1063-1068
3. КБ Холиков. Актуальные задачи высшего профессионального образования и стратегии обучения по направлениям музыки и музыкальное образование. Science and Education 2 (11), 1039-1045
4. КБ Холиков. Ответ на систему восприятия музыки и психологическая состояния музыканта. Science and Education 4 (7), 289-295
5. КБ Холиков. Мозг и музыкальный разум, психологическая подготовка детей и взрослых к восприятию музыки. Science and Education 4 (7), 277-283
6. КБ Холиков. Строительство уникальных знаний и сооружений по музыке в высшей, учебных заведениях. Scientific progress 2 (6), 958-963
7. КБ Холиков. Воспитание эстетического вкуса, исполнительской и слушательской культуры. Science and Education 3 (2), 1181-1187
8. КБ Холиков. Звуковысотная организация и последовательность частей формы музыки. Scientific progress 2 (4), 557-562
9. КБ Холиков. Свободой выбора исполнительского состава в эпоху ренессанса. Scientific progress 2 (4), 440-445
10. КБ Холиков. Полуимпровизационные формы профессиональной музыки Scientific progress 2 (4), 446-451

11. КБ Холиков. Сравнение систематического принципа музыкально психологического формообразования в сложении музыки. *Science and Education* 4 (7), 232-239
12. КБ Холиков. Измерение эмоции при разучивании музыки, функция компонентного процессного подхода психологического музыкального развития. *Science and Education* 4 (7), 240-247
13. КБ Холиков. Важнейшие общие основы музыкальной формы. *Scientific progress* 2 (2), 568-571
14. КБ Холиков. Передовые формы организации педагогического процесса обучения по специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 519-524
15. КБ Холиков. Проект волевого контроля музыканта и воспроизводимость музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 189-197
16. КБ Холиков. Педагогическое корректирование психологической готовности ребенка к обучению фортепиано в музыкальной школе. *Science and Education* 4 (7), 332-337
17. КБ Холиков. Музыка как важнейший фактор, распределительных отношений длительности звуков, системы аккордов в ладовом отношении и модель продукционных правил в системе образования. *Science and Education* 3 (1), 656-662
18. КБ Холиков. Внимание и его действие обученному музыканту и оценка воспроизводимости тренировок. *Science and Education* 4 (7), 168-176
19. КБ Холиков. Важнейшие ощущение для обработки основной темы как канонический, зеркально отражающего рефрена деятельности учителя музыки. *Science and Education* 3 (1), 608-613
20. КБ Холиков. Аксоны и дендриты в развивающийся музыкально психологического мозга. *Science and Education* 4 (7), 159-167
21. КБ Холиков. Рост аксонов в развивающийся музыкально психологического мозга в младшем школьном возрасте. *Science and Education* 4 (7), 223-231
22. КБ Холиков. Роль гармонии в построении музыкального произведений. *Science and Education* 3 (1), 565-571
23. КБ Холиков. Эволюция эстетики в условиях прогрессивный модели музыкальной культуры, из опыта работы КБ Холикова 30 школы г. Бухары Республики Узбекистан. *Science and Education* 4 (3), 491-496
24. КБ Холиков. Музыкальное движение под действием внутренних сил гармонии как маятник всего произведения. *Science and Education* 3 (1), 559-564

25. КБ Холиков. Многоголосные формы музыки на основе традиционных принципов организации. *Scientific progress* 2 (4), 375-379
26. КБ Холиков. Подбор аккордов в композиции и стремлении к более точной и однозначной фиксации в музыке. *Scientific progress* 2 (4), 545-549
27. КБ Холиков. Нарастание педагогического процесса посредством тестирования на материале предмета в рамках специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 505-511
28. КБ Холиков. О соответствующих последовательности трех аккордов тоники, субдоминанты и доминанты. *Scientific progress* 2 (3), 1068-1073
29. КБ Холиков. Анализа музыкальных произведений и управления многоголосных произведений. *Scientific progress* 2 (2), 280-284
30. КБ Холиков. Измерения непрерывного занятия и музыкальная нейронная активность обучения музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 312-319